

Tikkende tijdbom in Noord-Brabant?

Pleidooi voor een preventief zoönosenbeleid

Door Mariet Paes, directeur PRVMZ

De laatste jaren komen steeds vaker infectie-uitbraken bij mensen voor die veroorzaakt worden door dieren; vogelgriep, Ebolah, SARS, Lyme, MRSA. In 2007 trokken huisartsen uit Herpen aan de bel over een forse toename van het aantal longontstekingen in hun praktijk. Het bleek om Q-koorts te gaan. Dat was het begin van wat in 2008 en 2009 de grootste uitbraak ter wereld van Q-koorts werd, hoogstwaarschijnlijk overgebracht door geiten. In Noord-Brabant leven mens en dier in een grote dichtheid op elkaar en zijn de risico's voor dergelijke ziekten hoog. Met de komst van megabedrijven in de intensieve veehouderij verwachten huisartsen, medisch specialisten en GGD'en een verdere toename van gezondheidsrisico's. Zij spreken over een 'tijdbom in Noord-Brabant'.

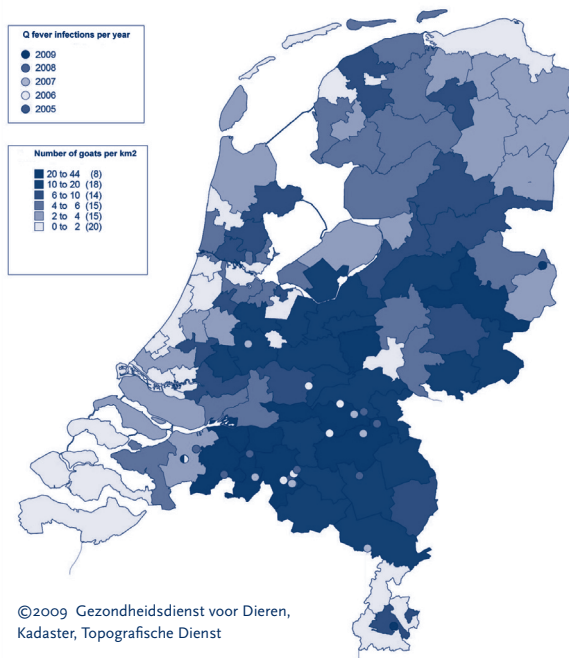
Dit jaar is het jaar van de 'Mexicaanse griep' ofwel Influenza A, waar wereldwijd zeer veel media-aandacht voor is. Er zijn dramatische voorspellingen dat 30% van de Nederlanders deze griep zullen krijgen. Anderen wijzen op de 'griephype', die voor onnodige paniek zorgt. Is het gevaar van infectieziekten weer terug en zo ja, hoe kunnen we dat gevaar indammen? Wat kunnen we leren van de aanpak van de Q-koorts en wat kunnen gemeenten, provincie en rijk doen aan de tegengestelde belangen tussen veehouderij en volksgezondheid? Dieren en groen hebben

immers eveneens een gunstige uitwerking op mensen, die hun gezondheid ten goede komt. Dat lijken we bijna te vergeten, terwijl we in Noord-Brabant ook daar goede voorbeelden van kennen. Kan de provincie alle opgedane ervaringen en kennis van de afgelopen jaren benutten voor een gezondere toekomst voor de Brabanders?

DE FEITEN OVER Q-KOORTS

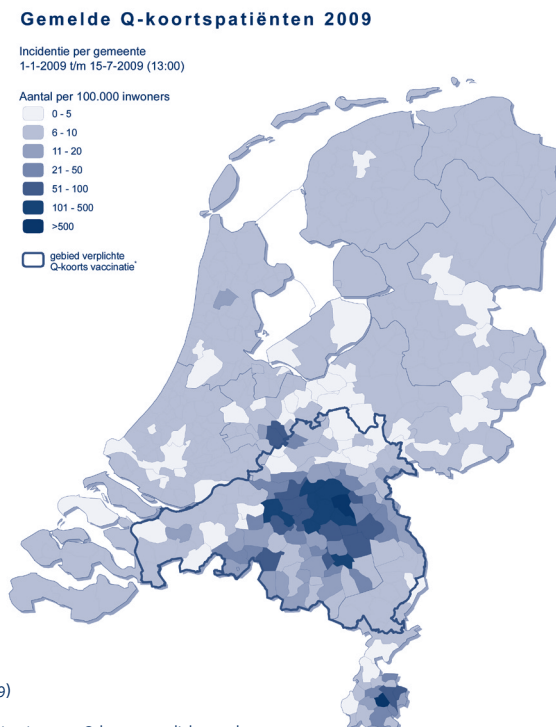
Q-koorts wordt overgebracht door besmet fijnstof van dierlijke producten zoals urine, mest of geboorteproducten. Geïnfecteerde dieren zijn meestal niet ziek, maar hebben wel vaker miskramen of vroeggeboorten. Tijdens een miskraam of geboorte worden veel bacteriën uitgescheiden. Vooral herkauwers zoals koeien, geiten en schapen zijn een bron van deze humane infectie. Omdat de geïnfecteerde dieren niet ziek zijn, slaan de veehouders niet (direct) alarm. Bedrijven waar dieren besmet zijn met Q-koorts vormen echter wel een risico voor omwonenden. (1)

Waar geitenbedrijven voorkomen en besmet zijn

Q-koorts kwam in Nederland vóór 2007 slechts af en toe voor. Jaarlijks werden gemiddeld 15 mensen met deze ziekte gemeld. Sinds 2007 is het aantal meldingen van Q-koorts gestegen. Het begon in 2007 met een uitbraak in Herpen (gemeente Oss) van circa 190 ziektegevallen. In 2008 waren dat er ongeveer 1.000 in een groter gebied in Noord-Brabant en Zuid-Gelderland. Nieuwe bevestigde gevallen van Q-koorts worden wekelijks gemeld bij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Per 12 juli 2009 zijn er in Nederland 1.715 bevestigde infecties, 70 meldingen zijn in onderzoek en er zijn 4 sterfgevallen, die aan Q-koorts gerelateerd zijn. De grootste concentratie is nog steeds in Noord-Brabant te zien. (2)

Incidentie in Nederland

Bronnen: OSIRIS, CBS (2009)

*) Gebied waar in 2009 vaccinatie tegen Q-koorts verplicht wordt voor schapen en geiten op professionele melkgeiten- en melkschapenbedrijven en op bedrijven met een publieksfunctie.

Bron: Ministerie van LNV

Q-koorts is niet van mens op mens overdraagbaar. De incubatietijd is gemiddeld 2 tot 3 weken, oplopend tot zes weken. Q-koorts bij mensen kan symptomeloos verlopen: 60% van de geïnfecteerde personen heeft geen klachten. Bij de overige 35-40% ontstaan griepachtige verschijnselen. Bij minder dan 5% ontstaan ernstige ziektebeelden met langdurig hoge koorts, pneumonie en/of hepatitis; ook zijn pericarditis, myocarditis en meningo-encefalitis beschreven. Personen met hartklepafwijkingen of een intravasculaire stent lopen een verhoogd risico een chronische infectie te ontwikkelen (endocarditis). Artsen krijgen het advies om alle patiënten met een ernstige infectie (opname) te screenen naar verborgen hartklepgebreken door middel van een echocardiografie. Bij geïnfecteerde zwangeren bestaat mogelijk een verhoogde kans op miskraam, vroeggeboorte en intra-uteriene vruchtdood. (3)

Q-koorts is een meldingsplichtige ziekte volgens de Wet Publieke Gezondheid en kan vastgesteld worden via een bloedonderzoek. Het is dan wel zaak dat huisartsen de klachten van hun patiënten herkennen, dat ze het juiste bloedonderzoek laten doen, dat huisartsen en laboratoria op een zelfde wijze registreren en dat de GGD via de registraties het aantal infecties in een bepaalde regio kan vaststellen, volgen en maatregelen kan bepleiten. Nodig zijn maatregelen door de veehouderij, zoals een meldingsplicht, vaccinatie, een uitrijverbod en/of vernietiging van mest en hygiënemaatregelen. (4)

Q-koorts is goed te behandelen met antibiotica. Wel is de vermoeidheid nadat je Q-koorts hebt gehad, berucht. Uit een eerste onderzoek bij 120 Q-koorts-patiënten in Herpen blijkt deze vermoeidheid bij de helft van de mensen ongeveer een jaar aan te houden.

“Q-koorts? Aah, die griep waar de kranten vol van staan, maar waar je maar even flink ziek van bent. Want klap er een antibioticakuur tegenaan en de meeste koortsigen zijn een week later weer op de been. Winnie (17) uit Heesch sjouwde echter twee jaar van bed naar bank en terug [. . . .] Pas toen ze een jaar terug nog altijd niet van die ongelooflijke moeheid af was en wéér als een pudding in elkaar zakte, werd de diagnose gesteld. Het ergste vond ze dat het die twee jaar zo op en af ging. Voelde ik me goed, was het de week erna weer helemaal niks. Het laatste bloedonderzoek laat zien dat het de goede kant op gaat.”

(Uit Brabants Dagblad, 27-06-2009)

Intussen zijn er heel wat ervaringen in Noord-Brabant bij patiënten, huisartsen, specialisten en GGD'en. Toch benadrukken zij steeds dat wij nog heel veel niet weten. Waarom komt deze uitbraak vooral in Noord-Brabant voor? Waarom veroorzaakt de mest die verplaatst wordt naar Zeeland en de Flevopolders op die plekken niet ook besmettingen bij mensen? Hoe lang overleeft de bacterie en hoe verspreidt die zich precies? Zijn geiten wel de belangrijkste verspreiders? RIVM en andere deskundigen denken van wel; de LTO vakgroep melkgeitenhouderij vindt deze conclusie te kort door de bocht. Er zijn sinds 2008 veel onderzoeken gestart bij de RIVM, de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) en andere onderzoeksinstituten om op dit soort vragen antwoord te krijgen. De onderzoeken lopen nog; de eerste resultaten worden eind 2009 verwacht.

INFECTIEZIEKTEN OP DE WEG TERUG

Hoe het verloop van de Mexicaanse griep oftewel influenza A zal verlopen zullen we eind dit jaar weten. In tegenstelling tot de Q-koorts wordt Influenza A wel overgedragen van mens op mens. Omdat deze griep op meerdere continenten voorkomt, wordt gesproken van een pandemie. In de media is veel aandacht voor de gevolgen van deze pandemie. Lukte het bij de Q-koorts moeizaam om de landelijke overheid in beweging te krijgen, bij de dreiging

van deze pandemie ging dat snel. Minister Klink van Volksgezondheid bestelde 34 miljoen vaccins om alle Nederlanders te beschermen. Gevreesd wordt dat de vaccins te laat beschikbaar zullen zijn en 30% van de bevolking besmet zal raken. Kritische geluiden zijn sporadisch te vinden in de media. Zo noemt Ekkelenkamp, arts-micro-bioloog, de vergelijking met de Spaanse griep in 1918 die sommige virologen trekken lariëkoek. In 1918 was nog onbekend waardoor griep veroorzaakt werd, de hygiënische omstandigheden waren beroerd, de wereldbevolking was uitgeput en ondervoed door de Eerste Wereldoorlog en het allerbelangrijkste in deze context: penicilline bestond nog niet. (NRC - Handelsblad, mei 2009)

Wel confronteert de uitbraak van de Mexicaanse griep ons met de menselijke kwetsbaarheid voor nieuwe virusinvasies. De zegeningen van de infectiebestrijding – riolering, schoon drinkwater, massavaccinatie, antibiotica - hebben de gevaren drastisch ingedamd. Maar verdwenen zijn ze niet, al zag het daar lange tijd wel naar uit. Omstreeks 1950 waren infectieziekten van doodsoorzaak nummer 1 veranderd in een onbeduidende restcategorie. Althans in Nederland en de ontwikkelde landen. De rooskleurige toekomstvisioenen bereikten eind jaren zestig een hoogtepunt, toen de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) meldde dat de strijd tegen de infectieziekten wel zo'n beetje gestreden was. Sinds de jaren tachtig is dit optimisme gelogenstraft. De uitroeiing van een infectieziekte is aan allerlei voorwaarden gebonden: er moet een vaccin zijn dat blijvende immuniteit biedt, er mogen geen gezonde virusdragers rondlopen, die het virus zonder dat te weten, verspreiden en er mogen geen virusreservoirs in de dierenwereld zijn, zoals bij veel ziekten het geval is. In de strijd tegen de infectieziekten is iedere vooruitgang dan ook een voorwaardelijke. De grote plagen uit het verleden leken onder controle, maar ziekten als malaria, cholera en tuberculose zijn inmiddels niet meer op de terugweg, maar op de weg terug. Boosdoeners zijn onder meer armoede, massamigratie, promiscue gedrag, verbreiding van de injectiespuit en de opkomst van

grootschalige bloedvoorzieningen en de expansie van modern sanitair (legionella). Ook klimaatfactoren en onze interacties met de dierenwereld spelen een belangrijke rol. (5)

Ingrepen van mensen in hun natuurlijke omgeving vergroten of verkleinen het leefgebied van dieren waardoor nieuwe raakvlakken tussen mensen- en dierenwereld ontstaan, die nieuwe kansen kunnen bieden voor de uitwisseling van ziektekiemen. Alle nieuwe ziekten en plagen die recent voorbijkwamen –vogelgriep, Ebolah, aids, SARS, Lyme, MRSA, Q-koorts- zijn stuk voor stuk afkomstig uit de dierenwereld

MENS EN DIER IN NOORD-BRABANT

De mens- en dierdichtheid in Noord-Brabant is groot, waardoor de kans op het ontstaan van besmettingen toeneemt. We zetten eerst een stapje terug in de tijd. Veel Brabanders hebben de dramatische situatie van de varkenspest van 1997 nog op hun netvlies.

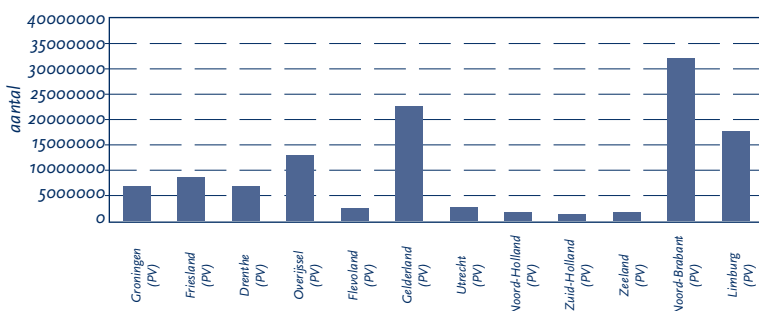
Op 4 februari 1997 werd het eerste geval van klassieke varkenspest geconstateerd op een varkensbedrijf in Venhorst, Noord-Brabant. Op 16 april waren honderd bedrijven besmet en op 8 september al vierhonderd. Op 22 maart werd een totaal exportverbod afgekondigd op zowel levende varkens als varkensperma. Op 22 mei werd begonnen met het doodspuiten van alle pasgeboren biggen. Bijna 650.000 varkens uit besmette bedrijven werden afgemaakt, ruim een miljoen varkens werden preventief afgemaakt, en bijna 8 miljoen varkens werden afgemaakt omdat de stallen overvol raakten. In totaal kostte de varkenscrisis het leven aan ruim 9,6 miljoen varkens.

Bijna 10 miljoen varkens werden gedood. Dat roept de vraag op ‘hoe groot is die mens- en dierdichtheid in Noord-Brabant?’ Hoewel dit gegeven herhaaldelijk in artikelen en presentaties genoemd wordt, zijn die gegevens niet zomaar te vinden. Het aantal inwoners van Noord-Brabant bedraagt begin dit jaar 2,4 miljoen, dat is 14,7% van de totale Nederlandse bevolking. Noord-Brabant staat op enige afstand na Noord-Holland en Zuid-Holland op de 3e

plaats wat betreft bevolkingsdichtheid met bijna 500 inwoners per km². Het aantal dieren (rundvee, varkens, kippen en overig) in Noord-Brabant bedraagt 32,4 miljoen, dat is 27,4% van het totaal aantal dieren in Nederland. (zie tabel)

Regionale kerncijfers Nederland

Totale veestapel 2008

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 21-7-2009

Na de varkenspest van 1997 moest een nationale Reconstructiewet risico's voor gezondheid en economie beperken. Brabant ging veel verder en nam alle buitengebieden op de schop. De 'reconstructie' in Brabant heeft veel meer om het lijf dan het enkel slopen of verplaatsen van varkensstallen en kippenschuren. De doelen van de herinrichting zijn volgens de provincie een gezonde landbouw zonder milieubelasting, herstel van de natuur en nieuwe economische bedrijvigheid. En dat allemaal tegelijk en in samenhang. In een groot aantal gebieden in de provincie mag de landbouw zich verder ontwikkelen. Dat heeft de Provincie Noord-Brabant vastgelegd in de reconstructieplannen. Door zoning is een verdeling gemaakt in gebieden waar landbouw voorrang krijgt: landbouwontwikkelingsgebieden (ook wel LOG's genoemd), gebieden waar de natuur voorrang krijgt: extensiveringsgebieden en gebieden waar verschillende functies naast elkaar bestaan: verwevingsgebieden. De LOG's hebben duidelijke grenzen. Bovendien zijn er voorwaarden verbonden aan de ontwikkeling van bijvoorbeeld de intensieve veehouderij. (6) Er bestaan veel tegenstrijdige meningen over de reconstructie van

Noord-Brabant en de LOG's met als hoogtepunt onlangs het eerste burgerinitiatief in Noord-Brabant.

Provinciale Staten hebben vrijdag 10 juli j.l. voorafgaand aan hun vergadering ruim 33.000 handtekeningen in ontvangst genomen, behorend bij het eerste burgerinitiatief in de provincie. Het initiatief "Megastallen-nee!" is een protest tegen de gevolgen van de intensieve veehouderij en pleit voor een heroverweging van de vestiging van megastallen in de provincie. (7)

Provinciale Staten behandelen komend najaar het burgerinitiatief. Zij hebben de intentie uitgesproken te willen debatteren over de inhoud van het burgerinitiatief en dit debat zorgvuldig voor te bereiden.

MENS, DIER EN ZORG

De megastallen zijn de ene kant van de medaille kijkend naar mens en dier in Noord-Brabant. Uit het rapport 'Natuur en gezondheid' (8) blijkt dat de natuur niet alleen rustgevend is en bijdraagt aan herstel van stress, maar dat de natuur mensen ook stimuleert tot beweging. Wijktuinen, volkstuinten en kinderboerderijen bevorderen sociale contacten, bieden mensen een uitlaatklep en kunnen een rol spelen bij de integratie van kwetsbare groepen. Natuur en dieren zijn belangrijk voor kinderen om te spelen en te leren. (9) Het platteland en de landbouw rondom stedelijke centra zijn eveneens belangrijk voor de gezondheid van de stedelijke bevolking. Het gaat om fietsen en wandelen dicht bij huis, kinderopvang en begeleiding van mensen met een hulp- en zorgvraag op zorgboerderijen.

De toename van zorgboerderijen in de afgelopen jaren laten een andere ontwikkeling zien waarin mens, dier en economie elkaar raken. Een groeiende ontwikkeling in Noord-Brabant van 45 in 2001 naar 137 in 2008. Noord-Brabant staat hiermee op de 2e plaats achter Gelderland. (10)

Op een zorgboerderij gaan agrarisch werk en zorg hand in hand. Op verschillende land- en tuinbouwbedrijven vinden mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking, met een psychische of sociale hulpvraag of zorgbehoevende ouderen een waardevolle dagtaak. Ze helpen als 'hulpboer' mee op het bedrijf, bijvoorbeeld door eieren te rapen, dieren te voeren of plantjes te poten. Ieder naar eigen kunnen. Zorg op maat. Sommige boerderijen bieden de mogelijkheid er te wonen of te logeren. (11)

De zorgboerderij is geen nieuw fenomeen. Van oudsher waren boerderijen vaak al een plek waar mensen 'waarmee iets was' welkom waren om mee te helpen. Dat zijn ook mijn herinneringen van vroeger op de boerderij in Limburg waar ik opgroeide. Er was altijd wel een zwerver, die mijn vader in het veld had opgepikt, die een tijdje bij ons woonde en op de boerderij meewerkte. Of de jongens die op woensdag- en zaterdagmiddag en in vakanties kwamen meehelpen en waarvan de ouders met mijn vader en moeder afspraken dat ze 'duidelijke grenzen' nodig hadden. Doordat er in de loop van de tijd veel zorgvoorzieningen zijn gekomen, is deze 'helende' functie van boerderijen een beetje uit het oog verloren. Sommige boerderijen pakken deze functie weer op en dit blijkt ook in de huidige tijd in een behoefte te voorzien. Deze functie staat onder druk door de bezuinigingen op de AWBZ. Tienduizenden mensen krijgen vanaf volgend jaar minder of geen vergoeding meer voor hun dagbesteding. Een vergoeding op basis waarvan de zorgboerderijen deze mensen kunnen opvangen. Zullen deze mensen met een matige of lichte beperking voortaan kunnen aankloppen bij de gemeenten om hun plekje in de zorgboerderij te kunnen handhaven? Zullen de zorgboerderijen de AWBZ-bezuinigingsoperatie overleven? In een ander kader van haar werkzaamheden besteedt de PRVMZ hier aandacht aan.

Volgens Herman Wijffels voormalig voorzitter van de Sociaal Economische Raad, duidt de aandacht voor natuur en gezondheid en de koppelingen tussen landbouw en zorg op een omslag in de samenleving. We ontdekken dat essentiële gezondmakende verbanden zijn doorbroken. We moeten weer gaan kijken naar het geheel. Het is een duurzame ontwikkeling van de samenleving, waarin vitale bronnen zoals rust, ruimte en stilte beschikbaar moeten blijven voor toekomstige generaties. (12)

MENS, DIER EN GEZONDHEID

Mens, dier en gezondheid hebben op vele manieren met elkaar te maken. Zoals eerder gezegd, ingrepen in de natuurlijke omgeving van mens en dier hebben gevolgen. Maar ook ingrepen zoals het creëren van een 'helende' omgeving hebben gevolgen. De relatie mens, dier en economie of mens, dier en ruimtelijke ordening krijgen veel aandacht in de reconstructiewet, in de landbouwonwikkelingsgebieden en in provinciale programma's zoals 'Schoon Brabant'. Maar hoe zit het precies met die relatie tot gezondheid? Krijgt die de aandacht die het hebben moet? De onderschrijvers van de petitie 'megastallen nee' vinden van niet.

"Het levenslang opsluiten van dieren in megastallen, zonder bewegingsruimte, daglicht of frisse lucht maakt dieren vatbaar voor ziektes. Het is daarom niet verwonderlijk dat in de intensieve veehouderij het antibioticagebruik nog altijd toeneemt. De resistentie bij varkens en kippen tegen ziekteverwekkers is in de afgelopen jaren verhoogd. Daarbij komt dat tegen antibiotica resistente bacteriën zich langer kunnen handhaven naarmate een bedrijf groter is. Waar bedrijfs grootte en vee-dichtheid toenemen, is tevens een toename te verwachten in

het vóórkomen en verspreiden van infectieziektes die kunnen worden overgedragen van dieren op mensen, zoals influenza, salmonella, Q-koorts, MRSA en antibioticumresistentie (zogenaamde zoönosen). Er is dus een aantoonbaar verband tussen bedrijfsgrootte en veedichtheid in een gebied enerzijds, en de insleep en de frequentie van zoönosen op een bedrijf anderzijds” zo halen zij wetenschappelijk onderzoek aan. (13)

Ook de deskundigen op dit terrein vinden dat er te weinig gekeken wordt naar het gezondheidsaspect. Bedrijfsgrootte zou gepaard moeten gaan met voldoende afstand tussen bedrijven. Voor verspreiding van (dier)ziekten zullen de bedrijven minimaal 1 à 2 kilometer van elkaar verwijderd moeten zijn, zo stelt het RIVM in een vorig jaar verschenen studie. Dezelfde studie van het RIVM stelt eveneens dat een groter bedrijf, eenmaal geïnfecteerd, uiteraard de potentie heeft om meer micro-organismen te verspreiden dan een kleiner bedrijf, bijvoorbeeld via de lucht en via het uitrijden van mest. Onder werknemers in de intensieve veehouderij worden veel luchtwegklachten gevonden. (14) Met betrekking tot de effecten op de gezondheid van omwonenden van intensieve veehouderijen is nog weinig onderzoek gedaan. Wel blijkt uit beschikbaar onderzoek dat omwonenden vaak meer gezondheidsproblemen rapporteren dan vergelijkingsgroepen. Het gaat vooral om klachten van de luchtwegen en verminderde kwaliteit van leven. (15) Inzicht in de verspreiding van stoffen vanuit de intensieve veehouderijen is volgens het RIVM nog niet voorhanden. De GGD'en van Brabant en Zeeland dringen daarom in een recent schrijven aan op het zo snel mogelijk starten met het verzamelen van dit soort gegevens. (16) Inmiddels is het startsein voor een groot onderzoek in Noord-Brabant gegeven. Zij kunnen samen met enkele onderzoeksinstituten aan de slag om de effecten van intensieve veehouderij op de volksgezondheid te onderzoeken (Brabants Dagblad, 30-07-09).

Bij de uitbraak van de Q-koorts in Herpen en omgeving waren het huisartsen die alarm sloegen. Samen met de GGD Hart voor Brabant en gesteund door de Radboud Universiteit in Nijmegen hebben zij niet aflatend aandacht gevraagd voor deze grote uitbraak. Zij overtuigden de gemeenten, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne en de ministeries van Landbouw en Volksge-

zondheid van de noodzaak tot maatregelen en het doen van onderzoek naar deze ziekte, waarvan nog veel onbekend is. Dit alles ging niet zonder slag of stoot. Vorig jaar pleitte de PRVMZ en GGD Hart voor Brabant bij de Provincie Noord-Brabant om de vele bij deze infectie-uitbraak betrokken partijen bij elkaar te halen om tot afdoende maatregelen en onderzoek te komen. (17) De Provincie riep daarop alle partijen bij elkaar, wat leidde tot een structureel provinciaal overleg, waar vele partijen aan tafel zitten en veel informatie wordt gedeeld. Inmiddels zijn diverse onderzoeken van start gegaan om aanknopingspunten te vinden om de infectie te bestrijden. De resultaten van deze landelijke onderzoeken worden in de loop van 2009 tot 2011 verwacht. De ministeries, de GGD'en en de gemeenten hebben afspraken gemaakt op welke manier de bevolking wordt geïnformeerd. Met de veehouderijen en dierenartsen zijn afspraken gemaakt over de meldingsplicht, het uitrijverbod voor de mest en de hygiënemaatregelen en het toezicht daarop. In 2008 en in 2009 is een grootscheepse vaccinatie van geiten gestart. Enkel onderzoek en maatregelen in de veehouderij zijn niet voldoende. Het probleem bij infectieziekten zoals Q-koorts en MRSA is dat geïnfecteerde dieren meestal niet ziek zijn, maar wel de oorzaak van de besmetting van mensen zijn. Huisartsen herkennen de verschijnselen niet altijd en laten daardoor niet het juiste bloedonderzoek doen en/of stellen niet de juiste therapie in. Wordt de ziekte wel vastgesteld en gemeld bij de GGD dan blijkt het niet eenvoudig te zijn de juiste maatregelen te treffen, omdat niet de medische, maar de agrarische sector hiervoor verantwoordelijk is. Nodig is dat artsen alerter worden op het voorkomen van infectieziekten en dat zij bijzondere trends in het voorkomen van ziekten signaleren en daarover contact leggen met de GGD. De Radboud Universiteit, de GGD Hart voor Brabant en de huisartsen in Noordoost-Brabant hebben een project opgezet om in de regio huisartsen te informeren en te scholen in het herkennen en behandelen van mensen met Q-koorts-verschijnselen. Het verbeteren van de samenwerking en communicatie tussen huisartsen, GGD'en en de laboratoria is van groot belang. (18) Het ministerie van VWS hecht groot belang aan dit project als voorbeeld voor elders. De Provincie Noord-Brabant financiert het project mee. Het gaat immers om een regionaal probleem, dat meerdere gemeenten betreft.

EEN PLEIDOOI VOOR EEN PREVENTIEF ZOËNOSEN- BELEID IN NOORD-BRABANT

De maatschappelijke kosten die zoönosen met zich meebrengen zijn groot. Niet alleen het ziekteverzuim, dat bij mensen met chronische klachten langdurig kan zijn, maar ook aan de behandelkosten in het algemeen en die van mensen in quarantaine in het bijzonder; aan het extra personeel (analisten) dat moet worden ingezet; aan de extra laboratoriumonderzoeksmaterialen die moeten worden gemaakt. In een gesprek met enkele artsen van het Jeroen Bosch Ziekenhuis kwamen deze aspecten nadrukkelijk aan de orde. Vanuit het ziekenhuis is met name behoefte aan duidelijker beleid en onderzoek naar chronische Q-koorts. Onder meer de ontwikkeling van een landelijke richtlijn met definities, behandelplannen, follow-up. Verder is onderzoek gewenst naar preventie van chronische Q-koorts door intensieve follow-up dan wel preventieve medicatie bij patiënten met bekende risicofactoren alsook onderzoek naar de waarde van screening van chronische Q-koorts.

Er zijn vele partijen betrokken bij het bestrijden van een ziekte die via dieren op mensen overgebracht worden. We kunnen leren van de aanpak van de Q-koorts wat betreft afstemming, communicatie en samenwerking? We moeten ervoor zorgen dat infectieziekten die door de intensieve veehouderij kunnen worden veroorzaakt, in de toekomst sneller worden gesignaleerd. Beter nog is ervoor te zorgen dat ziekten voorkomen gaan worden. Tijdig onderzoek doen en maatregelen nemen in de veehouderij kan ziekten bij mensen voorkomen.

De Provincie Noord-Brabant met een hoge mens- en dierdichtheid kan haar invloed blijven aanwenden om onderzoek en maatregelen op landelijk niveau te bespoedigen. Maar de Provincie Noord-Brabant

bant kan meer doen. Bijvoorbeeld bij het verlenen van vergunningen voor grote veebedrijven expliciet een gezondheidsadvies verplicht stellen of de meldplicht Q-koorts voor geitenhouders niet op een procentueel aantal (5%), maar op een absoluut aantal gevallen als minimum te baseren ongeacht de grootte van het bedrijf.

De deskundigen op gezondheidsgebied hebben meer wensen. Belangrijk is dat de Provincie en Gedeputeerde Staten hun verantwoordelijkheid nemen om het gezondheidsaspect in al haar beleidsvoornemens grondig te (laten) onderzoeken en mee te laten wegen in haar besluitvorming binnen andere sectoren. Niet alleen de negatieve effecten op gezondheid, maar zeker ook de positieve en helende werking van mens en natuur op de gezondheid van mensen. Het betekent een loslaten van de dominantie van het korte-termijn financieel-economisch perspectief, het herwaarderen van sociaal en cultureel kapitaal, het loslaten van de holtes en het herverbinden van essentiële en gezondmakende verbanden; kortom aandacht voor het gezondheidskapitaal in Noord-Brabant.

Aan de menskant pleit de PRVMZ ervoor om de oprichting van een patiëntenvereniging voor mensen met Q-koorts te ondersteunen. PRVMZ zal met Zorgbelang hierbij het voortouw nemen. Een patiëntenvereniging kan zich uitspreken vanuit hun eigen ervaringen hoe belangrijk een preventief beleid is en welke aspecten dit zou moeten bevatten. Voor mensen met chronische klachten van de Q-koorts bestaat de mogelijkheid om een zelfhulpgroep te starten. Hiertoe is overleg geweest met het Steunpunt Zelfhulp te 's-Hertogenbosch.

Tot slot kan de Provincie het initiatief nemen voor de oprichting van een zöonosencentrum, waarin de vele kennis en expertise die in Noord-Brabant aanwezig is, gebundeld wordt. Een bundeling van kennis die leidt tot een samenhangend beleid in het uitzetten van verder onderzoek. Zo'n zöonosencentrum heeft een functie voor Noord-Brabant, maar kan tevens een grote betekenis hebben voor de andere provincies in Nederland en andere landen in Europa. Zo kan de Provincie Noord-Brabant een tikkende tijdbom ontmantelen!

MET DANK AAN:

Alphons Oldeloohuis, huisarts in Herpen; Jos v.d. Sanden, hoofd infectieziekten GGD Hart voor Brabant, Clementine Wijkmans, arts GGD Hart voor Brabant, Henk Jans, arts/chemicus, bureau gezondheid en Milieu & Veiligheid GGDen Brabant en Zeeland, Koos v.d. Velden, hoogleraar public health Radboud Universiteit, Peter Schneebergen, hoofd microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis en Peter Wever, microbioloog Jeroen Bosch Ziekenhuis.

LITERATUUR

1. GGD Bureau Gezondheid, Milieu & Veiligheid GGDen Brabant/Zeeland: Informatieblad intensieve veehouderij en gezondheid. Tilburg, 2009.
2. Sande van de J., Q-koorts, de actuele situatie in de regio. Presentatie in Gemeente Landerd 11-07-2009. GGD Hart voor Brabant.
3. Wijkmans C.J., brief aan huisartsen. GGD Hart voor Brabant, 2009.
4. Gezondheidsdienst voor Dieren, Schaaap en geit. Deventer, 2009.
5. Mooi A., De onzichtbare vijand. Over de strijd tegen infectieziekten. Balans, Amsterdam, 2007.
6. Voor uitgebreide informatie over de 48 Brabantse LOG's zie: http://www.brabant.nl/Links/PNB_Geografische%20Kaarten/Informatie%20landbouwontwikkelingsgebieden%20LOG.aspx
7. Zie voor meer informatie: www.megastallen-nee.nl
8. Gezondheidsraad & RMNO, Natuur en gezondheid. Invloed van natuur op sociaal, psychisch en lichamelijk welbevinden. Deel 1 van een tweeluik. Verkenning van de stand der wetenschappen. Gezondheidsraad, den Haag, 2004.

9. Hassink, J. Gezond door landbouw en groen. De betekenis van landbouw en groen voor de gezondheid van de stedelijke samenleving. Van Gorcum, Assen, 2006.
10. Zie voor informatie het kaartje op: <http://www.landbouwzorg.nl/noordbrabant/kaart.php>
11. Zie voor meer informatie: www.landbouwzorg.nl
12. Wijffels, H., Rede afsluitende bijeenkomst NIDO programma 'Landbouw en Groen voor een gezonde samenleving. NIDO (Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling) Leeuwarden, 2004.
13. Zie voor meer informatie: www.megastallen-nee.nl
14. Dusseldorp A, Sijnesael PCC, Heederik D, Dokes G, Giessen AW van de, Intensieve veehouderij en gezondheid. Overzicht kennis over werknemers en omwonenden. RIVM, 2008
15. Wezel AP van, Franken ROG, Dam JD van, Loonen W, Cleij P, Schuiven op zand. Ex-ante evaluatie van de reconstructieplannen. RIVM, 2004.
16. GGD Bureau Gezondheid, Milieu & Veiligheid GGDen Brabant/Zeeland, Samen zorgen voor een gezonde woon- en leefomgeving. 's-Hertogenbosch, 2006.
17. PRVMZ, Advies aan Gedeputeerde Staten inzake Q-koorts. 5 augustus 2008.
18. Velden van der J., Huisartsen infectieziekten surveillancenetwerk; projectplan. UMC Radboud, Nijmegen, 2009